

Rahvusvahelise lapsendamisprotsessi kogemuste kirjeldused

Experiences in the International Adoption Process

Anni Amberg – Tartu Ülikool, 2014, juhendaja: Merle Linno, MSW

„Lapsendamine –
perekond, päritolu, pärand”

UURIJA PILGUGA LAPSENDAMISEST:
NÄITUS ÜLIKOOLI LÕPUTÖÖDET

Tutvu kõikide lõputöödega
www.omapere.ee

1. Millist eesmärki uurimustöö kannab?

Käesoleva töö eesmärgiks on kirjeldada Eestist välismaale (täpsemalt Ameerikasse) lapsendatud laste ja adoptiivvanemate kogemusi lapsendamise protsessiga. Uurimus on läbiviidud 2014. aasta jaanuarist aprillini Ameerika Ühendriikidest pärit nelja adoptiivema, nelja lapsendatud lapse ning ühe lapsendatud laste eeskostjaga. Uurimuses osalenud peredes lapsendati lapsed Eestist Ameerikasse aastatel 2007–2010.

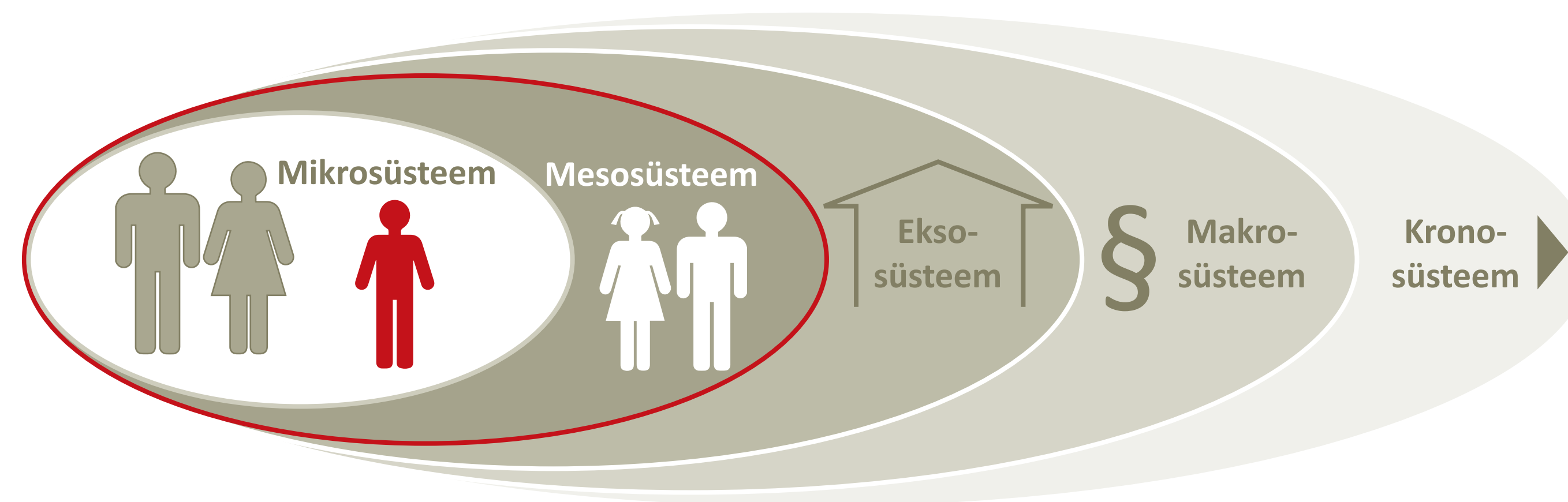
Lapsendamise uurimisel on palju kasutatud Bronfenbrenneri ökoloogilist süsteemiteooriat eelkõige last ümbritseva keskkonna ja selles toimuvate muutuste mõjude analüüsimiseks lapse arengule. Oma analüüsis keskendub autor Bronfenbrenneri teoorias keskkonnale kui arengukontekstile. Palacios'e (2009) sõnul saab selle Bronfenbrenneri ökosüsteemide mudeli kaudu uurida lapsendamist, eristades protsesse erinevates keskkondades: mikro-, meso-, ekso- ja makrosüsteemides.

2. Bronfenbrenneri ökoloogiline süsteemiteooria lapsendamise kontekstis

Mikrosüsteem – last ümbritsev vahetu elu- ja suhtluskeskkond. Siin laps areneb ja kogub kogemusi, oluline on kodus valitsev kliima. Lapsendatud last mõjutab uues mikrosüsteemis ehk perekonnas tema kiindumusuhete kujunemine oma adoptiivvanematega, mida omakorda mõjutavad lapse minevikus kogetud emotsionaalsed läbielamised. Oluline on ka see, kuidas käsitletakse perekonnasiseselt lapsendamise fakti, kas sellest räägitakse ning mida sellest räägitakse ja milline on emotsionaalne õhkkond vastavat teemat käsitledes.

Mesosüsteem – kaks või enam mikrosüsteemi, kus arenev laps aktiivselt osaleb, nendeks võivad olla kodu, kool, eakaaslaste grupid.

Ekso- ja makrosüsteem – mõjutavad lapse arengut selles ise otseselt osalemata. Mõjutused jõuavad lapseni

sotsiaalsete institutsioonide kaudu, millega ta on kontaktis, või isikute kaudu, kellest laps sõltub. See võib olla näiteks adopteerimise tugisüsteem.

Makrosüsteem – on arenevast lapsest kõige kaugemal tasandil ning väljendab endas ühiskonna ja kultuuri ideoloogiaid ning seadusi. Igal kultuuril on oma väärtused ja tõekspidamised, mis juhivad kõiki eelnevaid ökoloogilisi süsteeme. Siia kuuluvad poliitilisel tasandil tehtud otsused, mis muudavad seadusandlust ning mõjutavad otseselt lapsendamise seotud otsuseid, seda nii rahvusvahelisel kui ka siseriiklikul tasandil.

Kronosüsteem (hiljem lisatud) – seotud aja kulgemisega, see keskendub mõjutustele ja muutustele laiemas ühiskonnas inimese elueast sõltumata. Rahvusvaheline lapsendamise protsess muutub ajas ja on sõltuvuses järgnevast: ajahetkest, mil lapsendamisprotsess aset leidis, sellel ajal kehtivast seadusandlusest, kultuurinormidest, lapsendatud lapse vanusest, vanusega kaasnevast protsessi mõistmisest ja kogemisest.

Lapsendamisprotsessi Bronfenbrenneri käsitluse järgi saab vaadelda kui lapse ökoloogilist üleminekut ühest keskkonnast teise, millega ta saab endale uued arengukeskkonnad. Välisriiki lapsendatud lapse ökoloogiline üleminek ühest riigist teise toob endaga kaasa kultuuri- ja keelevahetuse, asutusest perekonda elama asumise ning mitmeid teisi muudatusi. Lapse arengut mõjutab tema kohanemine kõikide nende muutustega.

Ökoloogilised üleminekud on lapse arengus olulised, sellise ülemineku ajal on laps kergelt haavatav, mistõttu peavad need lapse jaoks olema võimalikult sujuvad, siis on need arengut soodustavad. Lapsendamise kontekstis muudab ülemineku sujuvamaks lapse ettevalmistamine

eesootavaks. Ülemineku protsessi mõjutavad protsessiga seotud isikud, protsessi kulg ning lapse enda emotsioonid.

3. Lapsendamisjärgne toetusüsteem

Rahvusvahelises lapsendamises olevad lapsed on saanud oma elu jooksul mitmeid negatiivseid kogemusi ja traumasid oma bioloogilisest perest või asendushooldusest, mis kõik on jätnud oma jälje lapse psüühilisele ja emotsionaalsele arengule. Lisaks on enamik nendest lastest olnud oma esimesel eluaastal institutsionaalse hoole all, mis on mõjutanud tugevalt laste kiindumusuhete arengumist. Ida-Euroopast pärit laste puhul on selliseid mõjutusi leitud rohkem kui teistest riikidest pärit laste puhul – asendushoolduses olevate laste seas on leitud, et 50% nendest on madala sünnikaaluga, enneaegselt sündinud ning paljude nende arengut on juba enne sündimist mõjutanud nende ema alkoholi tarbimine.

Lisaks lastele vajavad lapsendajad ise toetust ja abi, neile võib piisata oma perekonnalt ja kogukonnalt saadav toetus, kuid nad võivad vajada professionaalset nõustamist oma lapsendatud lastega ja muutunud olukorraga toime tulemiseks. Lapse kasvades tekivad lapsendamisest ja kultuurilisest erinevusest tekkinud identiteediprobleemid, mistõttu esineb adoptiivvanemate igapäevases elus väljakutseid. Lapsendamisele eelnev kontroll ja koolitused on põhjalikud, kuid uurimused näitavad, et nii lapsendatud lastele kui ka adoptiivvanematele on oluline pakkuda nõustamist ja tuge pärast lapsendamise otsust.

Lapse ja lapsendaja vahelistest suhetest sõltub arengukeskkondade ülemineku mõju lapse arengule. Sagedasti võib lapsendajatele selline vastutus olla liiga suur kanda ning olukorda omakorda pingestab asjaolu kui väliselt saadakse vähe toetust. Lapsendatud lapsed ja nendega kaasnevad võimalikud probleemid on spetsiifilised ja vajatakse eriväljaõppega spetsialistide abi, siis ei ole teenuste kättesaadavus ja professionaalsus ühtne ning seetõttu ei pruugi vajaminevad rehabilitatsiooniteenused olla kõigile abivajajatele kättesaadavad.

Lapsendamise ebaõnnestumisel on mitmeid erinevaid põhjusi:

- vale- või vähesel määral informatsiooni andmine lapsendatud lapse kohta, sellisel juhul ei ole lapsendajad piisavalt ettevalmistunud lapsega kaasnevateks emotsionaalseteks, meditsiinilisteks ja käitumuslikeks probleemideks;
- lapse tugev kiindumusuhete oma bioloogilise emaga. Lapsendatud lapsel võib oma adoptiivemaga kiindumusuhete loomiseks aega minna vähemalt 18 kuud või isegi palju rohkem. Tihti saavutab laps kiindumusuhete eelnevalt mõne teise perekonnaliikme, näiteks isa või vanaemaga. Sellel põhjusel võib lapsendajast ema end sel ajal tunda läbikukkujana ning lapsendatud lapsest loobuda.
- lapse erivajadus;
- hilisemas eas lapsendatud laps;
- laps, kes on kogenud väärkohtlemist, varasemat lapsendamise katkestamist, emotsionaalseid või psüühilisi probleeme;
- seksuaalselt väärkoheldud lapsed või seksuaalselt väljakutsuvalt käituvad lapsed,

Eestist välisriiki lapsendatavad lapsed on mitmete tegurite (lapse vajadused, pakutavate teenuste kättesaadavus ja kõrge hind) tõttu suuremas riskis kogemaks lapsendamise katkestamist, siis võib oletada, et kõikidel Eestist välisriiki lapsendatud lastel ei ole oma adoptiivpere juures oodatud helget tulevikku. Uuringud on leidnud, et andes adopteeritud lapsele pärast lapsendamisprotsessi mõistlikult aega kohaneda, saavad lapsed üle mit-

metest füüsilistest terviseprobleemidest, samuti on positiivsed õppimise ja keelelise arengu tulemused.

4. Kokkuvõte

Uurimuses osalenud lapsendajate erinevad lood näitavad, kuidas rahvusvahelise lapsendamise motiivid on oluliselt mitmekesisemad kui Eestis siiani arvatud.

- Lapsendamise põhjuseks võib olla nii lastetus, altruistlikud põhjused või hoopis veidi ühest ja veidi teisest.
- Lapse leidmisel on lapsendajatele oluline lapsega tekkiv emotsionaalne side ning „selle õige tunde” tekkimine.
- Otsuseni, et just Eestist laps lapsendada, jõutakse pigem juhuslikult.
- Eestist lapse lapsendamine välisriiki on pikaajaline ja keerukas protsess, mis nõuab lapsendajalt head materiaalselt kindlustatust, pingetaluvust ning kannatlikkust.
- Andmetest selgus, et lapse vajadused ei ole lapsendamisprotsessis alati esmaseks tõstetud.
- Lapsendamisel ei olnud määravaks lapsendajate sobivus lapsega, vaid lapsendajate soov konkreetset last lapsendada.
- Lapsendajatele ei antud laste kohta mitmekülget ja põhjalikku informatsiooni, kohati jäeti lapsendajad hoopis teadmatusse.
- Lapsi ei valmistatud ette asenduskodust lahkumiseks ning uue kultuuri ja perega liitumiseks ning neile ei võimaldatud pika lapsendamisprotsessi jooksul oma tulevase perega emotsionaalse suhte loomist.

Uurimuses osalenud pered on edulood, lapsendatud lapsed on edukalt kohanenud kõikide neid mõjutavate arengukeskkondadega ning lapsendajad on kohanenud lastega.

